

KRONIKA

IZ KOZMOPOLITOVE ZAPISNICE

Književnost

Med znamenitimi Slovenci, posebej tistimi, ki so ponesli glas o slovenskem jeziku in kulturi daleč prek meja naše domovine, velja Janko Lavrin za enega najvidnejših. Z njim se tudi potrjuje znana ugotovitev, da ne le da najdeš Slovence povsod, kamor je stopila človeška noga, pač pa tudi, da je znal potrditi najbolj zlahotne črte slovenskega značaja: delavnost, sposobnost, občutek odgovornosti do tistega, česar se loteva s prav čebeljo marljivostjo.

Dne 10. februarja 1987 bi bil Janko Lavrin dopolnil sto let. Svojo stoletnico je sam želel učakati z izdajo svojih pretežno krajših proznih del, ki so nastajala skozi desetletja – neizbrisljivi utrinki spominov na doživeto, v kar je bil postavljen in kar se je postavljalo predenj. Naslovil jih je *MED OSEM IN OSEMDESET**, saj sega zapis najstarejšega spomina v njegovo osmo leto (Pasje življenje), poslednja črtica, Spovednikova spoved, pa je nastala nekaj pred nepričakovano sklenitvijo tega tako plodovitega in tudi nevsakdanjega življenja. S tem so ugasnili tudi nekateri načrti v zvezi s pripravljano stoletnico tega erudita; čislanega po svetu, ne le v Angliji. V njegovi rodni deželi so se njegovemu delu in spominu oddolžili s knjigo, ki je živel in rastle z njim in v njem skozi vse življenje, kar se ga je zavedel.

In niso ravno pogosta življenja, kot je bilo življenje tega našega humanista, raziskovalca, znanstvenika, v mnogočem povsem izvirnega preučevalca raznih literatur Evrope, posebej ruske klasične (Puškin, Lermontov, Gogolj, Turge-

njev), prevajalca in literarnega zgodovinarja, esejista. Iz rodne Krupe v Beli krajini ga je nemirni, iščoči duh napotil v svet. Po študiju slavistike v Rusiji, na Skandinavskem in v Parizu si je začel služiti kruh v Rusiji, kjer je bil sprva publicist, med prvo vojno pa dopisnik na Balkanu, pred koncem za angleške časnike. Anglija je postala njegova druga domovina. Na univerzi v Nottinghamu je predaval do upokojitve (1953) novejšo rusko književnost. Pisal je razprave v angleškem jeziku, prevajal v ruskega in angleškega in obratno. Mimo njegovih knjig ne more noben poznavalec književnosti, noben poglobljalec vanjo, noben raziskovalec. V slovenščini imamo nekaj njegovih zajetnih del.

Za nas Slovence pa je še posebej pomemben trud, ki ga je dr. Janko Lavrin posvetil naporom, da bi slovensko književnost odprl svetu. Zanimanje zanjo je zares poglobil s svojimi prevodi Prešerna, Cankarja, Župančiča, Gradnika.

Prepotoval je skoraj ves svet, se zanimal za vse, kar lahko in more ter mora zanimati resničnega poznavalca, raziskovalca, svetovljana po duhu in hotenjih. Posrečilo se mu je besede nekoč komaj opaznega naroda posredovati svetu, podpreti zanimanje zanj med svojimi študenti in njih študenti. Skrbno je zidal most med občudovanja vredno slovensko mislijo in spoštovalci prave umetnosti, da bi nas pomagal vzdigniti iz anonimnosti. Bilo je treba volje in vztrajnosti, neodjenljivosti in moči; obojega je imel Janko Lavrin na pretek, skupaj s svojo zavezanostjo rodni deželi, z ljubeznijo do nje, kar je prenesel tudi na svojo soprogo Noro, znano slikarko, ki je opremljala izdaje njegovih del s posebnim posluhom za njihovo karakterističnost.

Premišljanje o Lavrinovem življenju in delu je hkrati tudi razmislek o nas, naši

* Janko Lavrin, *MED OSEM IN OSEMDESET*, Slovenska matica v Ljubljani 1987.

duhovnosti, človečnosti, široki razgledanosti, odprtosti, ki edine nas morejo predstavljati više, nam krepiti odpornost in trdnost, ki včasih kažeta opešanost. Koliko je mogoče narediti in doumeti v delovnem človeškem življenju, izpričuje Lavrinovo stoletje.

Le redkim pa je bilo poznano, da v tišini svoje študijske sobe veliki človek in znanstvenik goji tudi leposlovje. Zdaj, ko je pred nami MED OSEM IN OSEM-DESET, lahko ugotovimo, da je ohranil s svojimi zapiski v beležnici, ki ga je spremljala na njegovih poteh, vse bistveno, kar je srečal, kar ga je vznemirilo, kar ga je pomagalo oblikovati in krepiti njegov odnos do življenja in vsega pomembnega v njem.

Bil je zoper memoare, kakor jih navadno pišejo znani ljudje, ker ga je obvezovala njegova izredna skromnost, čeprav je bil sleherni njegov dan zares dan kozmopolita, svetovljana tudi z izostrenim poslušom za marsikaj nevidno ali komaj opazno, kar je mimogrede mogoče prezreti, če nisi Janko Lavrin, če ni maš od srca rad ljudi, če jih želiš zares dojeti in razumeti.

Pred nami je dvajset izbrušenih krajših proz tega pokončnega moža, ki si je podajal roko samo z resnico in s poštenostjo. Njegova lastna udeležba v njih je tako njegova podoba, odslikava njegove rasti, zorenja, opredelitev. Popeljal nas je v čase že tako davnega, zanj prvega pomembnega in jasno razvidnega doživetja ob starem mlinu, ki je morebiti odločilno vplivalo na katero njegovih zavestnih odločitev v kasnejšem življenju. Ko je spoznaval pasje življenje mlinarjevega hlapca, je imel osem let. Jasnega pogleda in ostrega uma in duha je bil do smrti, tak tudi brez pridiganja razčlenjuje ravnanje svojih junakov, ki mora samo zase odgovarjati na vprašanja, ki se zastavljajo ob njihovih početjih in odločitvah.

V razpon osmih desetletij je Lavrin zajel nekatere temeljne, bistvene in odločilne moralne zakonitosti, veljavne zmerom in obvezujoče za vse, ki hočejo biti

in ostati ljudje. Kar se mu je kot otroku odkrilo kot etično, smiselno, vredno, se je z leti brušenja okrepilo, dopolnjevalo. Zato občutimo branje teh proz kot odpiranje vrat v pisateljovo dušo, srce, vest, ki jih nenehno preverja, saj jih je nekako dolžan ponuditi bralcu kot oporo, kažipot do spoznanj; kažipot pa imajo izredno pomembno vlogo v slehernem življenjskem prebitju.

In ko tako stopamo od strani do strani skupaj s pisateljem v njegov intimni svet, občutimo, da je slednja lahkomišelnost izključena kot naša možnost, da pristajanje, vdaja brez boja in odpora ne zaslužitata sočutja, če naj bi že, pač razumevanje, pa da so po drugi plati medsebojni človeški odnosi veliko bolj zapleteni, zahtevni in občutljivi, kot kaže videti, če jih res hočeš presojati po merilih velikega kodeksa.

Brez zadržanosti pa zna Janko Lavrin odgrinjati najbolj skrite plati človekovih ravnanj, najsi gre za žensko ali moškega. Z rahlo ironijo in humorjem. A ko izpisuje početje, saj gre za odrasle ljudi, ki so za svoja dejanja odgovorni, je v bistvu s svojim ostrim očesom in poslušom in navzlic svoji topli, ljubeznivi naravi neprizanesljivo nasproten slehernemu poskusu raniti človeka, slepomišiti z njim. V to je ravno tako vključen tudi sam.

Vsaka pripoved zase je zanimiva in dragocena, pomaga snemati tančico z oči. Pomaga bralca priritati pred samega sebe, da se pogleda in se spove samemu sebi. Da ustavi svoj korak in pomisli: Saj to velja tudi zame. Ali da se vpraša: In jaz? Kaj bi storil jaz, kaj bi moral storiti?

Lavrinova pisava je vznemirljiva naznotraj, vode vro okoli čeri pod gladino. Ne glede na čas, v katerem se gibljejo z avtorjem njegove osebe, ne glede na stran neba, zemljepisno širino ali dolžino, nam govorijo kot soljudje. Bolj ali manj modri, bolj ali manj dozoreli, izkušeni, življenjsko pregneteni, kakor pač jih je ohranil v svojem spominu in beležnici svetovljan, ki je vedel, da vzroki zmerom porajajo posledice, da neizkušeni

nost lahko zapelje v nesrečo, neznanje v pogubo. Nestrpnost v pomor, polovičarstvo in povprečnost v ravnanjih v usodne zmote.

Po Lavrinovi zaslugi s pomočjo njegove knjige prekrizarimo vso Evropo. Od preloma stoletja, prek vojn, začenši z balkansko, in s pomočjo njegovih tehtnih presoj, preudarnega pogleda na dogajanje, mu sledimo v usode posameznikov in narodov, v razsežnosti ne le v geograf-

skem, pač pa predvsem miselnem smislu in pomenu. Njegove proze so košček dolgih poti, ki jih je v devetih desetletjih premeril; nekaj teh širjav nam je odstopil, podaril. Kot redko dragocenost, ki bi jo morali znati tudi uporabiti.

Odličen prevod je zasługa Rape Šukljetove, portret na ščitnem ovitku pa delo Nore Lavrin.

Nada Gaborović

PREGLEDNO O NOVOSTIH SLOVENSKE MATICE

Vsakoletno izpraševanje o knjigah Slovenske matice se v osredju zastavi ne le kot vprašanje, ampak tudi kot poseben položaj ustanove, ki se ne more kosati z velikimi založniškimi hišami ne po številu izšlih knjig ne po možnostih, ki jih v diferenci lahko zaslutimo. Tedaj je pri Slovenski matici že omejeno število knjig odločilnega pomena za kakovost hiše, kar se pri velikih založbah ne pozna toliko, če kakovostna odstopanja zameglijo bolj komercialni računi. Verjetno je potrebno kakovostni element v taki korelaciji trajno držati v zavesti, ko pride do izbire in odločitve; potrebno je nekaj več kot kratkoročno načrtovanje, da bi dosegli optimalne rezultate. Če se je kdaj primerilo, da je potencialni bralec imel kdaj priobčutek, da je tu izšlo nekaj, kar drugje ne bi, je edino upravičeno vprašanje ob tem, ali gre za strokovno ali pomembno delo, ki je slovenskemu prostoru potrebno, ali je morda vmes neljuba pomisel na »odlagališče«. Slednjega je po vsem videzu zadnja leta vse manj in prav bi bilo, ko bi tovrstni redki primeri preteklih let ne našli mesta v redni zbirki. Na srečo pa so tista kakovostna, kar nepogrešljiva dela daleč prekrila drugo, z dolgoročnim načrtovanjem pa je le možno uresničevati vizijo maksimalne uspešne in vsebinsko polne, nesporne prisotnosti v raznorodnih knjigah Slovenske matice.

Navsezadnje že mnogi sedanji natisi niso več dosegljivi, razprodana dela so sama po sebi zgovorna za Slovensko matico.

Najbolj izizzivalno delo med letošnjo bero je gotovo študijska knjiga Vinka Globokarja Vzdihi – izdih. Prvo je treba ugotoviti, da je slovenski knjižni trg sila siromašen, kar zadeva knjižnih, študijskih glasbenih izdaj, ko zlepa ne dobimo ne delo domačega ne tujega avtorja. Pri isti hiši izšla knjiga Boruta Loparnika je opozorilo, da zmoremo kakovostna dela z glasbenega področja, vendar, žal, zelo zaostajamo za drugimi narodi pri natisih takih in sorodnih del. Vinko Globokar pa je z Vzdihom – izdihom, prevedenim iz francoščine, na konici razmišljanja o sodobni glasbi in tendencah, ki imajo praktično veljavo v koncertnih prireditvah. Študija je nastajala med leti 1981 in 1982 kot zaporedje razgovorov s francoskim pesnikom in novinarjem Claudom Menièrom. V Parizu živeči skladatelj in glasbenik ima za naslov študije eno od svojih skladb, študija pa je pripravljena za francosko izdajo in je sedaj izšla v skrbnem prevodu Metke Zupančič. Knjiga nima oblike intervjuja, pač pa avtor združuje del svojih (glasbenih) spominov, doživetij, razglabljanj v študiozno premišljene postavitve. Za njim je široka glasbena poustvarjalna in ustvarjalna izkušnja, ki je verjetno bolj poznana evropskemu prostoru kot nam. S knjigo Vzdihi – izdih smo pridobili delo, ki terja ploden razmislek; naj bo Globokarjev